

связан с новой когнитивной парадигмой научного знания.

У Е. С. Кубряковой находим, что «движение рождает особый вид репрезентации в нашем мозгу – схемы или программы движения, его мысленно восстанавливаемого «следа» [Кубрякова Е. С. 1992, с.86-87]. Движение видится как ситуация, изображающая не только перемещение в пространстве, но также и протекание во времени.

Говоря о номинации глаголом целой ситуации нельзя не принимать во внимание и тот факт, что в ее основе лежат метонимические переходы. Это указывает на процессуальный признак глагола, который метонимически восстанавливает сложные и развернутые структуры в нашей памяти для создания каркаса будущего высказывания.

Таким образом, в поиске решения сложной проблемы классификации предикатов в целом и выделения динамических предикатов, в частности, когнитивно-дискурсивный подход обладает более значительным экспланаторным потенциалом, чем структурный, логико-семантический, функциональный и др. Применение этого подхода с необходимостью предполагает рассмотрение семантических преобразований предикатов в дискурсе. В научно-техническом дискурсе в этот процесс оказываются активно вовлеченными когнитивная метафора и метонимия. Выявления особенностей процессов транспозиции значения динамических предикатов в данном типе дискурса открывает новые перспективы развития когнитивно-дискурсивного подхода к анализу языковых явлений.

Литература

Демьянков В.З. Предикаты и концепция семантической интерпретации [Электронный ресурс] /Изв. АН СССР. Сер. лит. и языка – 1980. – № 4. – С.336-346. – Режим доступа к журн.:<http://www.infolex.ru/P010.html>. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка / Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. — М.: Высш. школа, 1981. —285 с. Киселёва С. В. Предикаты партитивной семантики со значением становления и исчезновения партитивных отношений в современном английском языке : автореф. дис. на соискание учёной степени доктора филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / С. В. Киселёва. – СПб., 2007. – 46 с. Киселёва С.В. Многозначность предикатов со значением становления и исчезновения партитивных отношений с позиций когнитивной семантики / Киселёва С.В – СПб.: Золотое сечение, 2006. – 208 с. – (Монография). Кубрякова Е. С. Глаголы действия через их когнитивные характеристики / Е. С. Кубрякова // Логический анализ языка. Модели действия. – М.:Наука, 1992. – С. 84-90. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова— М.: Языки славянской культуры, 2004. — 560 с. — (Язык. Семиотика. Культура) (Рос. академия наук. Ин-т языкознания). Лайонз Джон Введение в теоретическую лингвистику / Лайонз Джон; [Перевод с англ. В.А. Звегинцева]. – М.: Прогресс, 1978. – 543 с. Семантические типы предикатов: [ответственный ред. О. Н. Селиверстова]. – М.:Наука, 1982. – 365 с. Степанов Ю. С. Имена. Предикаты. Предложения / Степанов Ю. С. – М.:Наука. – 1981. – 360 с. – (Семиологическая грамматика) (Академия наук СССР. Ин-т языкознания).

ОГУЙ О.Д.

(Чернівецький національний університет)

ПОЗНАЧЕННЯ РІЗНОКОЛІРНОСТІ В ДАВНЬО- ТА СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

В статті йде мова про давньо- та середньовісньонімецькі позначення різноколірності та їх похідні. Визначивши їх семантичні структури на основі детального аналізу 6 двн. і 18 свн. літературних пам'яток (з урахуванням 214 інших) автор приходиться до висновку про специфіку семантичного розвитку цих синонімічних слів.

Ключові слова: різноколірність; кольоропозначення; семема; семний комплекс.

Огуй А. Обозначения разноцветности в давне- и средневерхненемецком языке. В статье идет речь о давне- и средневерхненемецких обозначениях разноцветности и их производных. Определив их семантические структуры на основании детального анализа 6 двн. и 18 свн. литературных памятников (с учетом 214 других) автор приходит к выводам о специфике семантического развития этих синонимических слов.

Ключові слова: свето- и цветообозначения; семема; семный комплекс.

Oguy A. **Denominations of the Multicolourness in Old and Middle High German.** This article deals with MHG denominations of multicolourness and their derivatives. On the basis of their defined semantic structures in 6 OHG and 18 MHG literature monuments (with other 232) the author comes to conclusion concerning the specifics of their semantic development.

Key words: light- and color denominations, sememes, seme complexes.

Вступ. Німецькі кольороназви, що стосуються позначень різнобарвності раннього та середнього періодів середньовіччя (які відповідають давньо – та середньовісньонімецьким періодам розвитку німецької мови: двн. і свн.), хоча й згадуються в історикомовних дослідженнях Д. Шідер [Schieder 1962], проте залишилися практично неврахованими не лише у праці Н. Козак [2002] та ін. [4] та ін., а навіть у матеріалах міжнародного симпозіуму “Farbiges Mittelalter!” (Бамберг, ФРН, 1-5.03.2009). Тому завданням цієї статті буде аналіз німецькомовних хроматичних позначень зі значенням «різноколірний» у ракурсі формування ономазіологічних стандартів і нової літературної норми упродовж і 4 двн. (VIII-XI ст.) і 4 свн. століть (XI-XIV ст.).

Враховуючи специфіку різнобарвності, простежимо особливості семантичної структури та розвитку слів на її позначення на матеріалі різних жанрів. На противагу попереднім, дослідження здійснюється на матеріалі численних текстів через новий теоретичний конструкт, т. зв. «комплекси сем».

Семантичні зміни відбуваються в семантичних структурах (системах) досліджуваних слів, що включають дериваційно поєднані між собою окремі значення (ЛСВ чи семеми). Семемі (С), в свою чергу, складаються із сем – відображених ознаках дійсності, які не мають корелятив у плані мовного вираження. За операційним визначенням [Мельник, Огуй 2005, с.108], семемі відповідає рубрика тлумачного словника, а семі – окреме слово з цієї рубрики. На нашу думку, слід виділяти ще одну категорію – семні комплекси (СК), які, відділяючись семіколоном (крапкою з комою), займає проміжне становище між семемою та семою, позначаючи зародження нового значення. Їх кількісне вивчення допоможе простежити за розгортанням семантики у відповідний період.

1. Особливості розуміння різноколірного в середньовіччі. Зупинимося детальніше на розумінні різноколірності для середньовіччя.

2. Матеріал дослідження. Розглянемо семантику слів зі значенням «різноколірний» окремо та в їх розвитку за літературними пам'ятками середньовіччя, розкладеними за культурно-історичними жанрами. Серед двн. пам'яток та глос (обсяг вибірки 500 тис. слів) прикметник *feh* вдалося зафіксувати всього три рази, синонімом якому виступав ноткерівський новотвір *missefaro* (2 СВ) (Froschauer [Farbiges Mittelalter 2009]), а пізніший синонім *bunt* ще не фіксується. В основі дослідження СВН лежить повна добірка із 232 середньовісньонімецьких пам'яток (понад 10 млн. слів) та окрема відбірка з 18 свн. пам'яток (понад 1,5 млн. слів), що засвідчує невисокий розвиток двох свн. прикметників *feh* (7 / 40 СВ) і *bunt* (10 / 53 СВ) у складі близько 11 тис. слововживань поля світло- та кольоропозначень. Зупинимося детальніше на ключовому позначенні.

3. Вживання різноколірності у двн. і свн. період: кількісні характеристики і семантика

3.1. Семантичний аналіз *feh* і *bunt*

3.1.1. Проведемо зіставний аналіз ужитку позначень коричневого кольору у 18 ключових творах відповідних історико-літературних жанрів, зіставляючи їх ужиток із даними для всього СВН (у 232 досліджених пам'ятках обсягом вибірки понад 10 млн. слів). Основне кольоропозначення *feh* 'різноколірний' відоме в німецькій мові від давньовісньонімецького періоду. Прикметник етимологічно пов'язаний з двн. дієсловом *feh*, *fihtjan*, *fehen* (сл.д.) 'окрасити, прикрашувати', д.-сакс. *feh* мають паралелі у вигляді гот. **feh*s (реконструюється за основою, засвідченою в *filu-faihs** до грецького 'багатоколірний, різноманітний'), д.-англ. *feh* 'пістрявий'; пор. також. д.-ісл. і рунічну напис з *Einang faihido* 'окрашене (написане)', д.-англ. *fegian* 'відрізнятися' і походять від і.-є. **peu-k-* 'пістрявий, пегий'. Дана основа відображена у д.-інд. *puru-pesas* 'богатоликий; багатообразний'. За зауваженнями В. Лемана, лексема повністю відповідає гот. *filu-faihs** (грець. *πολυ-ποικίλος* «багато-барвний»), д.-інд. *pimseti* 'прикрашати', *pesalds* 'виготовлений, прикрашений', тох. *A peke* 'картина, рисунок', В *paik-* 'писати', авест. *paesō* 'форма, колір', грець. *ποικίλος* 'пістрявий', литов. *piesiu*, *piesti* 'малювати, писати', д.-прус. *peisdi* 'пише', ст.-слав. *пѣстръ*, *пѣсати*; паралельна основа — и.-є. **peu-g-*, пор. д.-інд. *pinjaras* 'рудо-жовтий', *pingalas*, *pingas* 'червоно-бурий', лат. *pingō* 'малювати', *pictor* 'художник', ст.-слов. *пѣзь*, рос. *пегий* [Pokorny 1989, с.794-795; Ганина 2007, с.110].

Натомість, щодо походження слова *bunt* склалося дві точки зору. За першою, це позначення походить від ср.-лат. *punctus* 'пістрявий', яке, в свою чергу, при різних оцінках вірогідності традиційно виводять від лат. (*mūs*) *Ponticus* 'горностаї' [Kluge 1975: 1112]. За іншою гіпотезою, походження цього слова зводять до лат. *punctus* «крапка» [Schieder 1962: 58].

3.1.2. У граматичному відношенні (на противагу *blāwer dann lāsūre*) двн. і свн. прикметники (і *feh*, і *bunt*) не мали ні вищого, ні найвищого ступенів порівняння. Позначення різноколірності з'являлися як у предикативі, так і в атрибутивній (пре- та пост-) позиції, маючи флективні та нефлективні форми, застосовані й для римування.

У ДВН період двн. *feh* виявлено лише в Отфріда и в Monseer Fragmente [11, с.49], де воно виступало в переносному значенні: *fehemo muate* 'у різному стані духу' (Отфр. II 19, 24). У давньосаксонському «Геліанді», що виник під франкським впливом, фіксується стандартне значення: *nādra thiū feha* 'гадюка та пістрява' (Hel. 1878). Епізодично з'являвся у Ноткера (950-1022) та його школи (до 1050 р.) новотвір *missefaro* (2 СВ) [21].

3.1.3. Прикметник *feh* функціонував у 22 свн. пам'ятках 1150-1280-х рр. (LBarl, Ren, RWchr, Enik, SGPr, GTroj, SHort, Ot, Seuse, Schachzb (Adj.), Schachzb (Sb. Adj), BdN, Er (um 1185), Flore, Helbl, JTit, KvWTro, KvWTurn, Martina, Parz, SalMor, StRMeran, UvTürhTr, Vintl, Walth, Wolfdd, Urk; E). За двн. взірцем прикметник *feh* (та його похідні) виражали й надалі у СВН, в основному, семему «багатоколірний; покритий багатоколірними смугами чи плямами, виблискуючий, мінливий: *mehrfarbig*, *gefleckt*, *scheckig*, *bunt*, *verschiedenfarbig*, *wechselhaft*, *schillernd*, *Farbe wechselnd*» (за кольором), що, однак, включала різнотипні семні комплекси:

СК1а «багатоколірний: *mehrfarbig*, *gefleckt*, *bunt*, *bes. von pelzwerk, varius (vêhe)*»: *sîn lûter vel vêch geverwet* (j.Tit. 2723. 5602); *mit vêhen gevillen, mit bunten pelzstücken* (Er. 1957);

СК1б «плямистий, покритий багатоколірними плямами / смугами» (як леопардл): *vêch, in valewer*

varwe der lēparte (Lexer: Msh. 2,379 a);

СК1в «покритий блискучими плямами: schwarz-weiß-gefleckt, schwarz-weiß-gestreift» (від поту): *von sweiße wart ir harnesch vēch* (W Tro. 34268);

СК1г «різнобарвний» (за кольором оперення): *sîn gevidere vēch unde sleht* (17: Hbr.);

Крім того, прикметник ще з ДВН розвинув і похідну семему:

С.2. «нерішучий, хисткий» (внаслідок відсутності духу: за аналогією з відсутністю світла): *vēher muot* «нерішучість: wankelmut» (j.Tit. 5666), пор. *vēch-gemuot* «wankelmütig» (j.Tit. 5665). Ця семема, відома в пам'ятці 1280-х р., була властива ще двн. «Монзейським фрагментам» та Отфріді (830): *fehemo muate* 'у різному стані духу' (Otf. II 19, 24).

У СВН цьому слову склало основну конкуренцію «монастирське» слово **bunt**, ужите в мовленні священика Лампрехта (L Axs: 1150-1170), а згодом ще у 16 пам'ятках лицарської, бюргерської та клерикальної літератури, у т.ч. і в: Kreuzf, MinnerII (FB bunt), Eracl, Frl, Herb, KvWTroj, KvWTurn, Lanc, MinneR497, Parz, PassI/II, PfdzHech, Reinfr, Wig; E.).

С.1. „двоколірний чорно-білий (смугами чи плямами: gefleckt, gestreift, zweifarbig, mehrfarbig, schwarz-weiß-gefleckt, schwarz-weiß-gestreift):

СК1а «двоколірний: чорно-білий» (щодо різноколірного хутра у протиставленні до різноколірності *vēch*): *Küniginne: ein rîlich belz, vēch unde bunt, wart an ir blôzen lîp geleit* (W Tro. 9086); *mit vēhen gevilten, mit bunten pelzstücken* (A Er. 1957);

СК1б «двоколірний» (щодо сірої одежі з хутра): *phellîne wât ...Si trûgen grâ unde bunt* [AxS. 6069];

СК2в «двоколірний у смуги чи плямами: schwarz-weiß-gefleckt, schwarz-weiß-gestreift»: ;

3.1.4. Морфологічна та семантична деривація.

Прикметник *vech* мав у СВН омонім, яким виступала прикметникова форма *vēch* «ворожий у бою: feindselig in gevêch» (Dwb. 3. 1417), що перешкоджала довготривалому збереженню слова в мові.

Від основи *vech* походять ще прикметники *agelster-*, *belz-*, *gickel-*, *kunt-**, *luter-*, *tuse-*, *vitschen-*, *vizzel-* *vech*, що виражають стандартне колірне значення, диференціюючись лише семантикою першого компоненту. Близькими синонімами були форми з «Парцивалю»: *vech-gemâl* (Parz.); *vech-gevar* «різнобарвний: buntfarbig» (E Parz.781,6). Синонімом до семми 2 виступала форма *vēch-gemuot* «мінливий за настроєм: wankelmütig» (j.Tit. 5665).

За історичними словниками (Лексер: 6), на цій основі розвинута й система похідних іменників. Ключовим є сильний іменник середнього роду *vēch* на позначення кольору хутра (*buntes pelzwerk bes. vom hermelin*): *man verpôt ir vēh zu tragen* (Lexer: Chr. 10. 243,3). На колірній контрастності слова утворилися й деякі складні іменники: *vēch-distel* «eryngium» та *vēch-lachen* «stragulum».

Дуже близькою була семантика похідних і складних слів до *bunt*, що мало синонімічні прикметникові форми: *bunt-var* «різнобарвний: bunt gefärbt» (Lexer: Mgb. 438,29); *bunt-ge-var* (E Parz.). Завдяки фонетичному збігу з формами сильного дієслова «в'язати, сполучати» сильний іменник *bunt*, запозичений згодом до валаської та сербської мов (відповідно *bunde* та *bûnda*), позначав у 10 відомих нам свн. пам'ятках «хутро (у т.ч. скріплене у в'язки: art pelzwerk, buntwerk). Наприкінці СВН з'явився інший складний іменник *bunt-wërc* з цим же значенням.

3.2. Вживання прикметників у свн. період: коментар.

3.2.1. Кількісний коментар. У порівнянні з ДВН кількісний склад позначень практично подвоївся – замість одного компонента з'явилося два, що виражали двотипну, дещо протиставлену семантику: «різнобарвний» - «чорно-білий», диференціюючись похідними. Проте ужиток

Кількісне вивчення масиву як із 232 середньовісньонімецьких пам'яток (понад 10 млн. слів), так і окремої відбірки з 18 свн. пам'яток (понад 1,5 млн. слів) засвідчує невисокий розвиток цих двох свн. прикметників *feh* (7 / 40 СВ) і *bunt* (10 / 53 СВ) та їх похідних (у складі близько 11 тис. слововживань поля світло- та кольоропозначень). Досліджені позначення одиночними слововживаннями з'являлися майже у всіх культурно-історичних жанрах клерикальної, бюргерської та лицарської літератури. Враховуючи ту обставину, що репрезентативна добірка (з 18 творів) акцентує основні твори лицарської літератури (12 із 18), можна припустити не лицарський, а саме бюргерський та клерикальний характер ужитку цих прикметників. Це ж підтверджують кількісні характеристики повної добірки, апогей якої припадає на твори куртуазно-епігонської літератури.

3.2.2. Лінгвістичний коментар: Контекст, порівняння та консоціації.

Як бачимо, на початках ДВН значення різноколірності виражав прикметник *feh*, що мав як германські, так і індоевропейські форми (див. гот. *filu-faihs*; грець. *πολυ-ποικίλος*), що засвідчують його давнє походження. У ДВН це слово чітко виражало різнотипну (як чорно-білу, так і різноколірну) різнобарвність. Його збереженню в системі перешкоджала омонімічна прикметникова форма *vēch* «ворожий у бою: feindselig in gevêch» (за: Dwb. 3. 1417).

З часів раннього СВН конкуренцію йому почало складати експресивне монастирське слово *bunt* «двоколірний, чорно-білий», що мало східносередньовісньонімецьке походження (див. ср.-ниж.-нім.

bunt, ннл. *bont*) 'пістрявий'). Ця східносередньовішнянімецька лексема зуміла згодом витіснити конкурента, з одного боку, вочевидь, через наявність омонімів у того (див. *feh* «ворожий»), а з іншого боку, згодом завдяки утворенню нової мовної норми через лютерівський переклад Біблії (де зафіксовано 21 випадок слововживання *bunt*).

Спершу *bunt* виражав значення 'чорно-білий' як протиставлення одноколірності (щодо хутра), що засвідчує не лише характерне лексикографічне визначення його свн. семантики (див. свн. *bunt* як *schwarz und weiß gefleckt oder gestreift* [Lexer], а й текстовий ужиток. Характерним прикладом такого ужитку є фрагмент з «Пісні про Нібелунгів»: *dô gar man sînen degenen ze kleidern grâ unde bunt* (Nlb. 59,4) / там видали своїм витязям на одяг сірі та чорно-білі хутра. У середньовіччі «сіре» позначало певний тип сіруватого більчачого хутра (пор. нвн. Grauwerk), характерного як для літературних описів, так і для геральдики (див. Fehfutter: Eichhörncchefell).

Це свн. слово, що стабільно фіксується у СВН з 1150-х рр., з'являлося з суфіксом *-nt* як у нефлективних, так і в флективних формах. За цією ознакою, воно, очевидно, походило не від давньовішнянімецьких форм на *-nt*, що, як правило, при відмінюванні видозмінювалися в СВН на *-nd* [10, с. 48], а від якогось іншомовного запозичення. Нині щодо походження слова склалося дві точки зору. За першою, це позначення походить від ср.-лат. *punctus* «пістрявий», яке, в свою чергу, при різних оцінках вірогідності традиційно виводять від лат. (*mūs*) *Ponticus* 'горностаї' [Kluge 1989, с. 111]. За іншою гіпотезою, походження цього слова зводять до лат. *punctus* «крапка». Саме остання інтерпретація дозволяє припустити застосування цього слова до вишивок, «крапками» здійснених у монастирях, як правило, чорно-білими, а згодом різнобарвними нитками (див. [Schieder 1962, с.48]), що надало слову кращих перспектив для збереження в системі мови.

Як бачимо, у ДВН основним позначенням багатокольорності було маловживане *feh*, яке у 1150-х рр. свн. періоду отримало конкурентний синонім *bunt*. Для обох синонімів та їх похідних у СВН ключовим було значення багатокольорності, на початках розмежоване семами «двоколірний: чорно-білий» (*bunt*) – «багатокольорний» (*vêch*). За вивченим матеріалом, ономаціологічною прототиповою опорою для цих свн. позначень різноколірності виступало хутро. Характерними іменниками для вираження головної семми були позначення: хутра (часто горностаї) та одягу з нього. Семний комплекс «нерішучий» як правило, реалізувався з іменником «дух». Антонімічним протиставленням по головній семмі було «багатокольорний/ чорно-білий: *bunt*» - «однотонно сірий: *grâ*». Якщо *vêch* зазнавало тиску свого омоніму, то *bunt* завдяки кращій етимологічній базі (різнобарвність ниток для шиття) згодом повністю перейняв на себе функції свого конкурента. У перспективі доцільно зупинитися на цих позначеннях в РНВН та в НВН.

Література

Ганина Н.А. Древневерхненемецкий и древнесаксонский языки // Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ. – М.: КомКнига, 2007. – С. 83-100. Козак Т.Б. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові (діахронічне дослідження) / Козак Т.Б. : Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. –Одеса, 2002. –197 с. Мельник Р., Огуй О. Проблема виділення семних комплексів до епідигматичних характеристик прикметників зі значенням „стараний” / Руслана Мельник, Олександр Огуй // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. В.В. Левицький. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. 267: Германська філологія. – С.20-33. Огуй О. Світло- та кольоропозначення давніх германців та латинський вплив на їх колірний менталітет // Наукові записки. – Вип. 89 (3): Філологічні науки (мовознавство): у 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010. – С.10-15. *Farbiges Mittelalter?! Farbe als Materie, Zeichen und Projektion in der Welt des Mittelalters*: 13. Symposium des Mediävistenverbandes 1.-5. März 2009. Program und Abstracts. – Bamberg: ZeMas, 2009. – (S.17-50). – In: www.farbiges.mittelalter.de. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache [unter Mithilfe von M. Bürgisser und B. Gregor völlig neu bearb. von E. Seebold]. - [22. Aufl.]. - Berlin ; New York : de Gruyter, 1989. -822 S. Kobler G. Althochdeutsch-lateinisches Wörterbuch.- Göttingen; Zürich; Frankfurt: Musterschmidt, 1974/1993. – 500 S. Lexer M. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch / Lexer: In 3 Bd-n. – Nachdruck der Ausgabe Leipzig 1872-1878. – Stuttgart: S. Hierzel, 1992. – Bd. 1. – 2262 S. Pokorny J. Indogermanisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bern ; Stuttgart : Franke Verlag, 1989. – 1183 S. Schieder D. Farbe und Licht im Nibelungenlied: ein Beitrag zu Sprache und Stil des Nibelungendichters. – Berlin: Albert-Ludwigs-Universität, 1962. –135 S. Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch / Rudolf Schützeichel. - [5., überarb. u. erw. Aufl.]. - Tübingen : Niemeyer, 1995. - 341 S.

Скорочення до цитованої ілюстративної літератури

(*A Er.*) – Hartmann von Aue. Erec. / Hrsg. nach Albert Leitzmann. - 3.Aufl. v. Ludwig Wolff. – Tübingen 1963. – 200 S. (*AxS*) – Lamprechts Alexander; nach den drei Texten, mit dem Fragment des Alberic von Besanzon und den lateinischen Quellen hrsg. und erklärt von Karl Kinzel. Halle a. S.: Buchhandlung des Waisenhauses, 1884. (= Germanistische Handbibliothek; Bd. 6: Strassburger Fassung) (*A Er.*) – Hartmann von Aue. Erec. / Hg. nach Albert Leitzmann. – 3.Aufl. v. Ludwig Wolff. – Tübingen 1963. (*DWB 3*) : Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch : In 33 Bd-n / J. Grimm, W. Grimm. - Nachdruck. - Bd. 3. - Nachdruck der Erstausgabe 1958. - München : dtv, 1984. - 2254 S. (*E Parz*) – Eschenbach Wolfram von. Parzival // Eschenbach W. v. Werke /Hrsg. von K.Lachmann. – 6.Ausg. – Berlin; Leipzig: W. de Gruyter, 1926. – S.13-388. (*Hel.*) – Heliand und Genesis /Hrsg. von O. Behaghel. – 2. Aufl. – Halle (Saale), 1910. – 250 S. (*Hbr*) – Gartenaere Wernher. Meier Helmbrecht: Mittelhochdeutscher Textdruck mit einer mittelhochdeutschen Übertragung von J.Pilz. – Berlin: VEB Volk und Wissen, 1957. –173 S. (*j.Tit*) – Albrechts von Scharfenberg Jüngerer Titulel / Nach den ältesten und besten Handschriften kritisch hrsg. v. W. Wolf (Bd. I und II/1,II/2); nach den Grundsätzen von W. Wolf /hrsg. v. Kurt Nyholm (Band III/1,III/2). (=Dt. Texte des Mittelalters, Bände XLV, LV, LXI, LXXIII, LXXVII). - Berlin 1955-1992. (*Nlb.*) – Der Nibelunge Noth und die Klage. Nach der ältesten Übersetzung /Hg. von K. Lachmann. – 12.Abdn. – Berlin: Reimer, 1901. – 297 S. (*NoS*) – Die Schriften Notkers und seiner Schule / Hrsg. von P. Piper. – Bd.2: Psalmen. – Freiburg; Tübingen: Mohr, 1883. XLIX, 645 S. (*Otf*) – Otfrieds Evangelienbuch: Textdruck mit Quellenangaben und Wörterbuch /Hg. von O.Erdmann. – Halle (Saale): Buchhandlung des Waisenhauses, 1882. – VIII, 311 S. (*W Tro*) – Konrad von Würzburg: Der Trojanische Krieg / Hrsg. v. Adelbert von Keller. – Stuttgart, 1858.